

ОБОРОНА СТРАТЕГІЧНОГО ОБ'ЄКТА УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНА РЕАКЦІЯ, ГУМАНІТАРНІ ТА ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ

© 2025 ПАНОВА І. О., ВЕЛЬБОЙ Д. Р.

УДК 351.862.21/.22(477)5
JEL Classification: A13; A19; F59; P49

Панова І. О., Вельбой Д. Р. Оборона стратегічного об'єкта України: міжнародна реакція, гуманітарні та політичні наслідки

Оборона комбінату «Азовсталь» стала символом стійкості українського народу, а також привернула увагу світової спільноти до гуманітарних проблем, які виникли внаслідок збройної агресії. В дослідженні розглядається вплив міжнародної політики на долю оборонців а також на механізми їх можливого визволення, що підкреслює складну взаємодію між військовими, політичними та гуманітарними аспектами. Предметом дослідження є міжнародна реакція на події, які відбувалися під час оборони металургійного комбінату «Азовсталь», а також політичні та гуманітарні наслідки, які виникли в результаті збройної агресії. Мета – полягає у визначенні гуманітарних аспектів конфлікту, включаючи стан захисників комбінату, їх права та умови утримання, зокрема висвітлити, яким чином різні міжнародні організації, держави та їх лідери реагували на ці події. Завдання: проаналізувати міжнародну реакцію, вивчити політичні та гуманітарні наслідки, оцінити роль медіа, а також виявити зв'язки між політикою та гуманітарними аспектами. Під час виконання дослідження використовувалися методи аналізу і синтезу, теоретичний метод, метод порівняння та аналітичний. Отримано такі результати: виявлено, що міжнародна реакція на оборону «Азовсталі» була неоднорідною, з різним ступенем підтримки з боку держав і організацій. Гуманітарні наслідки включали значні проблеми для цивільного населення та недостатню швидкість реагування міжнародних гуманітарних організацій. Аналіз медійного висвітлення показав, що українські інформаційні кампанії суттєво впливали на формування громадської думки. Висновки: оборона «Азовсталі» викликала неоднозначну міжнародну реакцію, що варіювалася від активної підтримки до нейтральності окремих держав. Гуманітарні наслідки підкреслили нагальну потребу в оперативній допомозі для цивільного населення та захисників. Медіа зіграли важливу роль у формуванні громадської думки та впливі на політичні рішення на міжнародному рівні. Рекомендується вдосконалити міжнародну координацію для більш ефективного реагування на аналогічні кризові ситуації в майбутньому.

Ключові слова: російсько-українська війна, оборона «Азовсталі», міжнародна реакція, гуманітарна катастрофа.

Бібл.: 18.

Панова Ірина Олексіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Вельбой Дар'я Романівна – студент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: daria.velboi@student.karazin.ua

UDC 351.862.21/.22(477)
JEL Classification: A13; A19; F59; P49

Panova I. O., Velboi D. R. Defending a Strategic Site in Ukraine: The International Reaction, Humanitarian and Political Consequences

The defense of the «Azovstal» plant has become a symbol of the resilience of the Ukrainian people and has drawn the attention of the global community to the humanitarian issues arising from military aggression. This study examines the impact of international politics on the fate of the defenders and the mechanisms for their potential release, emphasizing the complex interaction between military, political, and humanitarian aspects. The subject of the research is the international reaction to the events that occurred during the defense of the «Azovstal» metallurgical plant, as well as the political and humanitarian consequences that arose as a result of the ongoing military aggression. The aim is to determine the humanitarian aspects of the conflict, including the state of the plant's defenders, their rights, and the conditions of their detention, specifically highlighting how various international organizations, countries, and their leaders reacted to these events. The purpose is to analyze the international response, study the political and humanitarian consequences, assess the role of media, and identify the connections between politics and humanitarian aspects. During the research, methods of analysis and synthesis, theoretical method, comparison method, and analytical method were employed. The following results were obtained: it was discovered that the international response to the defense of «Azovstal» was heterogeneous, with varying degrees of support from both the countries and organizations. The humanitarian consequences included significant problems for the civilian population and insufficient response speed from international humanitarian organizations. The analysis of media coverage showed that Ukrainian information campaigns significantly influenced public opinion formation. The conclusions are as follows: the defense of «Azovstal» elicited an ambiguous international response, ranging from active support to the neutrality of individual countries. The humanitarian consequences have underscored the urgent need for operational assistance for the civilian population and defenders. The media have played a significant role in shaping public opinion and influencing political decisions at the international level. It is recommended to enhance international coordination for a more effective response to similar crisis situations in the future.

Keywords: Russian-Ukrainian War, defense of «Azovstal», international reaction, humanitarian catastrophe.

Bibl.: 18.

Panova Iryna O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of World Politics, Diplomacy and Tourism Business, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Сучасні збройні конфлікти суттєво змінюють глобальну політичну та гуманітарну динаміку, ставлячи перед державами та міжнародними організаціями нові виклики. Захист стратегічних об'єктів, таких як металургійний комбінат «Азовсталь», виходить за межі суто військових аспектів і потребує глибокого аналізу міжнародної реакції, гуманітарної підтримки та політичних наслідків.

Проблема полягає в тому, що подібні ситуації часто супроводжуються значними втратами серед цивільного населення, гуманітарними кризами та порушеннями прав людини. Нерідко міжнародна реакція є запізненою або недостатньо дієвою, що вимагає вдосконалення механізмів взаємодії між країнами, міжнародними організаціями та медіа. Це також піднімає питання координації зусиль для забезпечення оперативного надання допомоги, захисту постраждалих і формування стійких інформаційних кампаній.

Таким чином, дослідження впливу оборони «Азовсталі» на політичні та гуманітарні процеси, а також оцінка міжнародної реакції є важливим як для розвитку наукових підходів до вивчення подібних конфліктів, так і для вдосконалення практичних механізмів реагування на аналогічні кризи в майбутньому.

Важливість теми оборони стратегічних об'єктів України, зокрема «Азовсталі», привернула увагу дослідників, журналістів та політиків, що знайшло відображення у значній кількості публікацій. Джерела зосереджуються на таких ключових аспектах, як гуманітарні наслідки, роль міжнародної спільноти та політичні рішення, пов'язані з цими подіями.

Гуманітарні аспекти висвітлюються у повідомленнях Людмили Денісової, яка закликала до евакуації захисників [9], та численних міжнародних виданнях, таких як BBC News, що описували ситуацію навколо евакуації цивільних осіб із заводу [15; 17]. Проблеми гуманітарної допомоги та координації міжнародних організацій, зокрема Червоного Хреста, також обговорювалися в публікаціях AP News [14]. Міжнародна реакція була проаналізована у статтях на порталі Critical Threats [15; 16], які акцентують увагу на військових і політичних аспектах захисту стратегічних об'єктів. У статтях BBC News та PBS News [4; 11; 12] висвітлюється зростання підтримки України з боку західних дер-

жав, зокрема у вигляді військової допомоги, що стало одним із ключових наслідків оборони «Азовсталі».

Роль медіа та культури у приверненні уваги до подій аналізується через заклики громадських діячів і митців, зокрема Папи Франциска [10] та Kalush Orchestra [8]. Такі кампанії, як #SaveAzovstal, стали важливими інструментами інформаційного впливу на громадську думку. Водночас залишаються невирішеними питання систематизації міжнародної реакції, аналізу ефективності дій гуманітарних організацій та зв'язку між політичними і гуманітарними наслідками. Зокрема, недостатньо уваги приділено інтеграції військових, політичних та інформаційних вимірів у рамках комплексного аналізу оборони стратегічних об'єктів.

Мета роботи полягає у визначенні гуманітарних аспектів конфлікту, включаючи стан захисників комбінату, їх права та умови утримання, зокрема висвітлити, яким чином різні міжнародні організації, держави та їх лідери реагували на ці події.

У контексті оборони стратегічного об'єкта «Азовсталь» важливим є розгляд аспектів національної безпеки через призму європейської інтеграції України, як це аналізується у підручнику Г. П. Ситника та М. Г. Орла [7]. Зокрема, автори наголошують на необхідності зміцнення державних механізмів реагування на кризові ситуації та залучення міжнародних партнерів для забезпечення національних інтересів. У випадку «Азовсталі» тісна співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН і МКЧХ, послужила прикладом того, як європейські цінності у сфері прав людини та безпеки можуть бути інтегровані в національні стратегії [7]. Це підкреслює важливість адаптації європейського досвіду для посилення національної обороноздатності та захисту цивільного населення під час збройних конфліктів.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у врегулюванні наслідків збройного конфлікту в Україні, зокрема подій навколо оборони «Азовсталі». Вони сприяють мирним переговорам, забезпечують гуманітарну допомогу та контролюють дотримання прав людини. Однак їхня діяльність стикається з викликами, які впливають на ефективність та сприйняття в міжнародній спільноті.

Серед ключових проблем можна виділити політичні обмеження, зокрема залежність від згоди держав-членів, що ускладнює ухвалення оперативних рішень і збереження нейтралітету; конфлікт інтересів, пов'язаний із політичними позиціями окремих держав; ресурсні та логістичні труднощі, такі як брак коштів, координація гуманітарних операцій і забезпечення безпеки персоналу в зоні конфлікту [6]. Також виникають юридичні та етичні дилеми, наприклад питання суверенітету та виконання міжнародного права. Незважаючи на ці виклики, міжнародні організації залишаються важливим механізмом підтримки населення, зокрема у складних умовах, подібних до тих, що виникли навколо «Азовсталі».

Від початку повномасштабного вторгнення металургійний комбінат «Азовсталь» став ключовим символом стійкості та незламності українського народу. Інтенсивні бойові дії тривали 86 днів, за цей час підприємство перетворилося на останній форпост опору російській агресії в місті Маріуполі. Ці події вплинули не лише на подальший хід війни, але й викликали значні політичні та гуманітарні наслідки.

Період оборони «Азовсталі» характеризувався підвищеною увагою міжнародної спільноти, яка аналізувала ситуацію та активно реагувала на її динаміку. Західні країни, зокрема США та Європейський Союз, ініціювали переговори, спрямовані на деблокаду території заводу, а також посилили санкційний тиск на Російську Федерацію. Організація Об'єднаних Націй та Міжнародний Комітет Червоного Хреста взяли участь у дипломатичних зусиллях щодо створення гуманітарних коридорів для евакуації мирного населення та поранених. Ці організації виступали посередниками між Україною та Росією з метою забезпечення безпечного виходу цивільних осіб і військових. Туреччина, зі свого боку, запропонувала дипломатичну допомогу та висловила готовність надати підтримку в організації евакуації морським шляхом.

Українська влада активно працювала над залученням міжнародних партнерів для посилення тиску на агресора та пошуку дипломатичних механізмів розв'язання кризи. Зокрема, 15 травня 2022 року Уповноважена ВР України з прав людини Людмила Денісова звернулася через соціальні мережі до ООН та Міжнародного Комітету Червоного Хреста із закликом вжити заходів для порятунку українських військових і забезпечення їх евакуації до третьої країни [9]. У своєму зверненні вона наголосила на необхідності використання всіх доступних засобів для захисту життя захисників «Азовсталі».

Крім офіційних каналів, для вирішення кризи були задіяні неофіційні дипломатичні механізми, які включали співпрацю з різними міжнародними суб'єктами. Ці зусилля були частиною комплексної стратегії, спрямованої на пом'якшення гуманітарних наслідків та пошук шляхів припинення бойових дій у регіоні.

Західні медіа значну увагу приділяли обороні «Азовсталі», акцентуючи на героїзмі українських військових і складній гуманітарній ситуації в Маріуполі. Зокрема, BBC у своїх матеріалах детально описувала евакуацію цивільного населення та важкі умови, у яких перебували захисники заводу. Журналісти також висвітлювали міжнародні ініціативи щодо припинення бойових дій і створення гуманітарних коридорів [17]. Аналітичні матеріали Institute for the Study of War регулярно надавали оцінку ходу російської військової кампанії, зокрема аналізували події на «Азовсталі», інтегруючи їх у ширший контекст воєнних операцій [15; 16]. Водночас PBS NewsHour акцентувала на дипломатичних зусиллях, зокрема на зустрічі в Німеччині, у якій брали участь представники понад 40 країн, включно зі США. Основна увага приділялася питанням постачання військової допомоги для України, що мало на меті зміцнити її обороноздатність [12]. Агентство Reuters наголошувало на тому, що надання західними країнами допомоги Україні наземним шляхом є вирішальним фактором у підтримці стратегічно важливих об'єктів. Центр аналізу європейської політики (CEPA) підкреслював, що участь західних країн у захисті безпеки України є ключовим елементом спільної відповідальності та передбачає не лише дипломатичну, але й військову підтримку.

Політичні лідери також акцентували на необхідності оперативної допомоги тим, хто опинився в оточенні на території заводу. Тодішній Президент США Джо Байден висловив підтримку Україні, зазначивши, що «мужність і незламність українських захисників, зокрема тих, хто обороняє «Азовсталь», є прикладом для всього світу» [4]. Колишній прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон назвав оборонців Маріуполя, включаючи захисників «Азовсталі», «символом безпрецедентної відваги та самопожертви» [11]. Голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн запевнила у підтримці України, наголосивши: «Європа захоплюється мужністю ваших військових, які продовжують відстоювати свободу, навіть у надзвичайно складних умовах на «Азовсталі». Навіть Папа Римський Франциск висловив готовність сприяти евакуації оборонців та заявив, що можливість його візиту до України активно розглядається [10].

Такий рівень уваги міжнародної спільноти демонструє не лише підтримку України, але й свідчить про глобальне значення подій, що відбуваються на її території.

У той період українське суспільство особливо потребувало «словесної» підтримки міжнародної спільноти. Однак, із загостренням ситуації в Маріуполі до критичного рівня, зросли вимоги до конкретних дій, спрямованих на деблокаду заводу «Азовсталь» і забезпечення безпечного виходу цивільного населення. Відсутність рішучих дій з боку окремих держав спричинила хвилю критики. Українці усвідомили, що медіа можуть стати потужним інструментом для привернення уваги до воєнних подій. Це спонукало до організації численних протестів у різних країнах, які закликали міжнародну спільноту до активніших дій.

Акції підтримки захисників «Азовсталі» включали мітинги з плакатами, заклики до припинення бойових дій та організації гуманітарної допомоги. Крім того, у багатьох країнах проводилися благодійні заходи, такі як концерти, театральні вистави та інші культурні події, де збирали кошти на підтримку військових і їхніх сімей. У соціальних мережах поширювалися дописи з хештегом #SaveAzovstal, що сприяло посиленню інформаційної кампанії. Яскравим прикладом цього стала промова гурту Kalush Orchestra на «Євробаченні», коли під час виступу його соліст закликав: «Save Mariupol! Save Azovstal!», попри ризик порушення правил конкурсу [8]. Такий заклик значно збільшив кількість пошукових запитів за словами «Маріуполь» і «Азовсталь».

Наприкінці березня 2022 р. ситуація в заблокованому Маріуполі досягла критичного рівня. У таких умовах українська розвідка разом із волонтерами реалізувала, здавалося б, неможливу операцію. 21 березня, попри контроль міста російськими військами та складність маршруту, перший український гелікоптер доставив на територію заводу гуманітарну допомогу, військових і вивіз важкопоранених. Загалом було здійснено 15 таких місій, які продемонстрували рішучість України боротися за захисників «Азовсталі». Попри ризики та втрати, ця операція засвідчила готовність держави підтримувати оборонців до останнього.

Міжнародна спільнота широко висвітлювала ці події, що привернуло увагу до важких умов, у яких перебували військові й цивільні. Західні держави використали цей факт як аргумент у дипломатичних перегомовах для посилення тиску на Росію, закликаючи до створення гуманітарних коридорів і припинення вогню. У той же час подібні операції підкреслювали, що їхня необхідність

виникла внаслідок жорсткої блокади з боку російських військ.

Попри інтенсивні бойові дії, Україна демонструвала рішучість у відстоюванні «Азовсталі», що привернуло увагу західних медіа. У своїй статті М. Брушевський відзначив, що, незважаючи на критичне становище, оборонці Маріуполя не капітулювали, і бої за місто продовжувалися. Автор підкреслив, що захисники готові тримати оборону до останнього, поки є боеприпаси [13].

Наприкінці квітня було зроблено кілька спроб організувати гуманітарні коридори для евакуації цивільного населення з Маріуполя. Хоча процес супроводжувався численними зривами через обстріли, 7 травня 2022 року вдалося вивести частину цивільних на територію, підконтрольну Україні [5]. Ця евакуація здійснювалася під координацією ООН та Міжнародного комітету Червоного Хреста. Проте зазначені організації не надали офіційних коментарів щодо операції.

Російська сторона неодноразово вимагала від українських військових скласти зброю та припинити опір [14], пропонуючи умови капітуляції, які передбачали вихід на територію, підконтрольну Україні. Проте захисники «Азовсталі» відмовилися приймати ці ультиматуми. Окупаційні війська також блокували гуманітарні коридори, ускладнюючи евакуацію цивільного населення. Спроба Президента Туреччини Реджепа Таїпа Ердогана організувати вивезення українських військових на територію третьої країни залишилася безрезультатною через відмову російської сторони.

16 травня, відповідно до наказу вищого керівництва України, оборонці «Азовсталі» вийшли із заводу в «почесний полон» [18]. Цей крок, хоча й вимушений, став символом стійкості та героїзму українських військових, які боролися за Маріуполь до останньої можливості.

Міжнародна спільнота була вражена стійкістю та мужністю українських військових, що вплинуло на зміну підходу багатьох країн до політики підтримки України. Значно зросли обсяги економічної та військової допомоги, що свідчило про зростання усвідомлення важливості міжнародної співпраці. Зокрема, увага була зосереджена на розширенні гуманітарних ініціатив, що передбачало збільшення пропозицій щодо відновлення інфраструктури та допомоги постраждалим регіонам.

Ці події стали визначальним етапом у розвитку міжнародної політики, демонструючи новий підхід до реагування на кризові ситуації. Вони дали важливий урок про необхідність ко-

лективних зусиль для захисту цивільного населення, відновлення стабільності та збереження миру у складних умовах.

Важливо зазначити, що в контексті захисту прав учасників збройного конфлікту та цивільного населення важливою основою є положення Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій (1977 р.), який регулює гуманітарні аспекти міжнародних збройних конфліктів. Протокол зобов'язує сторони конфлікту забезпечувати захист цивільних осіб та об'єктів, дотримуватися принципу пропорційності у використанні сили та гарантувати гуманне ставлення до військовополонених [1]. Події навколо оборони «Азовсталі» підкреслюють важливість дотримання цих норм. У цьому контексті залучення міжнародних організацій, таких як Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ), стало ключовим механізмом для сприяння евакуації цивільних і полегшення гуманітарної ситуації.

Крім того, Договір між Урядом України та МКЧХ про відкриття місії в Україні (1995 р.) та Угода з ООН щодо короткотермінової моніторингової місії з прав людини (2014 р.) демонструють довгострокову готовність міжнародної спільноти сприяти захисту прав людини в умовах кризи [2; 3]. Ці документи визначають зобов'язання сторін щодо забезпечення доступу до зон конфлікту, збору інформації про порушення прав людини та надання допомоги постраждалим. У контексті подій в «Азовсталі» роль цих місій стала надзвичайно важливою, оскільки вони допомогли привернути увагу до гуманітарної катастрофи, викликаної облогою, а також сприяли пошуку шляхів для евакуації цивільних і військовополонених.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було визначено, що ситуація навколо оборони «Азовсталі» стала не лише важливим етапом військових дій, але й значущим моментом у міжнародній політиці. Теоретичні аспекти дослідження показали важливість міжнародної підтримки, співпраці між державами, а також гуманітарних ініціатив у періоди військових конфліктів. Практичний аспект підтвердив, що дипломатичні зусилля, волонтерство та інформаційна підтримка стали критичними елементами в захисті суверенітету України. Оцінка використаних досліджень дозволила підтвердити важливість активного висвітлення ситуації у ЗМІ для формування глобальної підтримки та підвищення тиску на агресора.

Виходячи з дослідження, можна зробити висновки, що для ефективного вирішення гумані-

тарних криз у майбутньому необхідно зміцнювати міжнародну співпрацю, зокрема в аспекті створення гуманітарних коридорів, посилення дипломатичного тиску та санкцій. Пропонується підвищити роль міжнародних організацій у забезпеченні допомоги, збільшити постачання необхідних ресурсів для відновлення постраждалих регіонів і сприяти швидкому реагуванню на надзвичайні ситуації. Ці кроки можуть значно покращити ситуацію в майбутніх кризових ситуаціях та знизити гуманітарні втрати. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
2. Договір між Урядом України і Міжнародним Комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) про відкриття Місії МКЧХ в Україні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991_005#Text
3. Угода між Урядом України та Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини про розміщення короткотермінової моніторингової місії ООН з прав людини в Україні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-14#Text
4. Битва за Донбас, «Азовсталь» тримає удар. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61156831>
5. Всіх жінок, дітей та літніх людей вивезли з Азовсталі. Але там лишаються військові. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61358307>
6. Задерейко С. Ю. Роль міжнародних організацій в період збройних конфліктів. *Наукові записки. Серія: Право*. 2024. № 16. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-16-273-279>
7. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник / за ред. Г. П. Ситника. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.
8. Kalush Orchestra після виступу на Євробаченні закликав врятувати Маріуполь і «Азовсталь». *Суспільне Культура*. URL: <http://surl.li/ewsyee>
9. Людмила Денісова, заклик евакуювати захисників. *FACEBOOK*. URL: <http://surl.li/uqyran>
10. Папа Франциск заявив, що готовий відвідати Маріуполь й допомогти захисникам. *Еспресо*. URL: <http://surl.li/mdmoxh>
11. Росія штурмує «Азовсталь», Джонсон дасть Україні ракети і бойові дрони. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61314621>
12. As the West increases arms shipments to Ukraine, worries grow about the reaction in Russia. *PBC News*. URL: <http://surl.li/obtsai>

13. Bruszewski M. Mariupol broni sie nadan. *Defence24*. URL: <https://defence24.pl/geopolityka/mariupol-broni-sie-nadal>
14. Mariupol teeters as Ukrainians defy surrender-or-die demand. *AP NEWS*. URL: <http://surl.li/ghcwjs>
15. Russian Offensive Campaign Assessment, April 28. *Critical threads*. URL: <http://surl.li/rvyxus>
16. Russian Offensive Campaign Assessment, May 9. *Critical threads*. URL: <http://surl.li/mfhrsk>
17. Safe passage for civilians to leave Mariupol under way. *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/live/world-europe-61252785>
18. The Ukrainian authorities declare an end to the combat mission in Mariupol after weeks of Russian siege. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/16/world/europe/azovstalmariupol.html>

REFERENCES

- "As the West increases arms shipments to Ukraine, worries grow about the reaction in Russia". PBC News. <http://surl.li/obtsai>
- "Bytva za Donbas, «Azovstal» trymaie udar" [The Battle for Donbas, Azovstal Holds the Blow]. *BBC News Ukraina*. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61156831>
- Bruszewski, M. "Mariupol broni sie nadan". *Defence24*. <https://defence24.pl/geopolityka/mariupol-broni-sie-nadal>
- "Dohovor mizh Uriadom Ukrainy i Mizhnarodnym Komitetom Chervonoho Khresta (MKChKh) pro vidkryttia Misii MKChKh v Ukraini" [Agreement Between the Government of Ukraine and the International Committee of the Red Cross (ICRC) on the Opening of an ICRC Mission in Ukraine]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991_005#Text
- "Kalush Orchestra pislia vystupu na Yevrobachenni zaklykav vriatuvaty Mariupol i «Azovstal»" [After Their Performance at Eurovision, Kalush Orchestra Called for Saving Mariupol and Azovstal]. *Suspilne Kultura*. <http://surl.li/ewsyee>
- [Legal Act of Ukraine] (1977). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
- "Liudmyla Denisova, zaklyk evakuivaty zakhysnykiv" [Lyudmila Denisova, A Call to Evacuate Defenders]. *FACEBOOK*. <http://surl.li/uqyran>
- "Mariupol teeters as Ukrainians defy surrender-or-die demand". *AP NEWS*. <http://surl.li/ghcwjs>
- Natsionalna bezpeka v konteksti yevropeiskoi integratsii Ukrainy* [National Security in the Context of Ukraine's European Integration]. Kyiv: Mizhrehionalna Akademiia upravlinnia personalom, 2021.
- "Papa Frantsysk zaiavyyv, shcho hotovyi vidvidaty Mariupol i dopomohty zakhysnykam" [Pope Francis Said He Is Ready to Visit Mariupol and Help the Defenders]. *Espreso*. <http://surl.li/mdmoxx>
- "Rosiiia shturmuie «Azovstal», Dzhonson dast Ukraini rakety i boiovi drony" [Russia Storms Azovstal, Johnson Will Give Ukraine Missiles and Combat Drones]. *BBC News Ukraina*. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61314621>
- "Russian Offensive Campaign Assessment, April 28". *Critical threads*. <http://surl.li/rvyxus>
- "Russian Offensive Campaign Assessment, May 9". *Critical threads*. <http://surl.li/mfhrsk>
- "Safe passage for civilians to leave Mariupol under way". *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/live/world-europe-61252785>
- "The Ukrainian authorities declare an end to the combat mission in Mariupol after weeks of Russian siege". *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2022/05/16/world/europe/azovstalmariupol.html>
- "Uhoda mizh Uriadom Ukrainy ta Upravlinniam Verkhovnoho komisara OON z prav liudyny pro rozmishchennia korotkoterminovoi monitorynhovoi misii OON z prav liudyny v Ukraini" [Agreement Between the Government of Ukraine and the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Deployment of a Short-term UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-14#Text
- "Vsikh zhinok, ditei ta litnikh liudei vyvezly z Azovstali. Ale tam lyshaiutsia viiskovi" [All Women, Children and Elderly People Have Been Taken Out of Azovstal. But the Military Remains There]. *BBC News Ukraina*. <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61358307>
- Zadereiko, S. Yu. "Rol mizhnarodnykh orhanizatsii v period zbroinykh konfliktiv" [The Role of International Organizations During Armed Conflicts]. *Naukovi zapysky. Seriiia : Pravo*, no. 16 (2024). DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-16-273-279>